

TARPTAUTINIS IR REGIONINIS SAUGUMAS: GLOBALIZACIJA, ŽINIOMIS GRINDŽIAMOS VISUOMENĖS KŪRIMASIS IR NAUJI IŠŠŪKIAI

Borisas Melnikas

*Vilniaus Gedimino technikos universiteto Verslo vadybos fakulteto Tarptautinės ekonomikos ir vadybos katedra
Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius
Telefonas (8-5) 2744879
Elektroninis paštas: melnikas@vgtu.lt; vvftevk@vgtu.lt*

Santrauka. Nagrinėjamos tarptautinio ir regioninio saugumo problemos, pasireiškiančios globalizacijos, socialinės ekonominės raidos internacionalizavimo bei žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis. Socialinė ekonominė raida bei mokslo ir technologijų pažanga pasižymi keliomis išskirtinėmis aplinkybėmis, kurias nulemia vis intensyviau vykstantys globalizacijos ir internacionalizavimo procesai, taip pat kokybiškai naujo tipo visuomenės – taip vadinamos žiniomis grindžiamos visuomenės – formavimasis. Šiuolaikinės visuomenės raidos bei pažangos perspektyvas žymiu mastu sąlygoja būtent tos aplinkybės, kuriomis yra išreiškiami globalizacijos ir internacionalizavimo procesų įtaka bei nulemiamos žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos formavimosi galimybės. Globalizacijos, internacionalizavimo, taip pat žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos formavimosi procesų svarba ir vaidmuo nulemia būtinumą giliai ir kompleksiskai tirti šiuos procesus, pastoviai stebėti, sekti ir prognozuoti jiems būdingas trajektorijas, juos kryptingai įtakoti, valdyti ir administruoti, tuo pačiu sudarant prielaidas realiai įgyvendinti drąsiausius ir ambicingiausius visuomenės siekius. Globalizacijos ir internacionalizavimo aplinkoje spartėjant žiniomis grindžiamos visuomenės formavimuisi, socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos procesai didesniu pasižymi vis didėjančiu neapibrėžtumu bei įvairiais pavidalais pasireiškiančiomis rizikomis: pastarosios aplinkybės supratimas leidžia pagrįsti poreikius sugebėti savalaikiai numatyti ir pagrįstai vertinti įvairaus pobūdžio pavojus ir grėsmes, kurios galėtų sukelti neigiamas ar kitaip suvokiamas nepageidaujamas globalizacijos, internacionalizavimo, žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos formavimosi pasekmes. Tiek moksliniuose tyrimuose, tiek ir praktiniuose darbuose, skirtuose žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimui, dažnai stokojama adekvataus įvertinimo tų veiksmų ir aplinkybių, kuriomis yra išreiškiami įvairūs pavojų ir grėsmių poveikiai. Atitinkamų mokslinių tyrimų bei darbų praktikoje tam tikra prasme yra ignoruojamos gana reikšmingos ir įvairiai pasireiškiančios ar galinčios pasireikšti saugumo, tame tarpe – tarptautinio bei regioninio saugumo problemos, kylančios bei galinčios kilti globalizacijos ir internacionalizavimo procesų aplinkoje bei formuojantis žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai. Akivaizdu, jog tokio pobūdžio problemos yra vertintinos kaip išskirtinai aktualios, todėl jų suvokimui, nagrinėjimui bei sprendimui yra teiktinas itin didelis dėmesys. Suvokimas, jog globalizacijos aplinkoje kyla kokybiškai naujos saugumo problemos, tame tarpe – tarptautinio ir regioninio saugumo problemos, betarpiškai sietinos su žiniomis grindžiamos visuomenės formavimuisi, nulemia būtinumą tiek plėtoti naujos tematikos mokslinius tyrimus, tiek ir naujomis kryptimis atlikti daug praktinių darbų įvairiose vadybos ar administravimo, tame tarpe – viešojo administravimo srityse. Visuomenės saugumo problematika yra vertintina kaip išskirtinai svarbi kuriantis žiniomis grindžiamai visuomenei, todėl tolimesni moksliniai tyrimai ir praktiniai darbai šioje srityje yra laikytini prioritetiniais.

Pagrindinės sąvokos: tarptautinis ir regioninis saugumas, globalizacija, žiniomis grindžiama visuomenė.

IVADAS

Šiuolaikinė socialinė ekonominė raida bei mokslo ir technologijų pažanga pasižymi keliomis išskirtinėmis aplinkybėmis, kurias nulemia vis intensyviau vykstantys globalizacijos ir

internacionalizavimo procesai, taip pat kokybiškai naujo tipo visuomenės – taip vadinamos žiniomis grindžiamos visuomenės – formavimasis.

Savo ruožtu, tarptautiniu mastu besiformuojančiai žiniomis grindžiamai visuomenei yra būdinga tai, kad tolimesnės socialinės ekonominės raidos bei mokslo ir technologijų pažangos sąlygomis susiklosto kokybiškai nauja žinių ekonomika bei yra išplėtojama naujo tipo vadybos ir administravimo kultūra, pasklindanti visuose viešojo sektoriaus, tame tarpe – valstybinio valdymo ir savivaldos srityse, taip pat visame šiuolaikinio verslo sektoriuje bei visose kitose šiuolaikinės visuomenės gyvenimo srityse.

Galima teigti, jog šiuolaikinės visuomenės raidos bei pažangos perspektyvas žymiu mastu sąlygoja būtent tos aplinkybės, kuriomis yra išreiškiama globalizacijos ir internacionalizavimo procesų įtaka bei nulemiamos žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos formavimosi galimybės, tame tarpe – nusakančios e-valdžios ideologijų ir technologijų kokybinį lygį bei pasklidimo ir įgyvendinimo mastą.

Taigi, globalizacijos, internacionalizavimo, taip pat žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos formavimosi procesų svarba ir vaidmuo yra akivaizdūs. Pastaroji aplinkybė nulemia būtinumą giliai ir kompleksiškai tirti šiuos procesus, pastoviai stebėti, sekti ir prognozuoti jiems būdingas trajektorijas, juos kryptingai įtakoti, valdyti ir administruoti. Šių procesų monitoringo, prognozavimo ir, apskritai, valdymo ir administravimo prasmė – suvokti bei savalaikiai įvertinti naujus iššūkius, pagrįstai apibrėžti siekiamus tikslus ir kryptingai panaudoti visas galimybes, kad socialinė ekonominė raida ir mokslo bei technologijų pažanga pasižymėtų galimai aukštesniu efektyvumo lygiu ir įgalintų realiai įgyvendinti drąsiausius ir ambicingiausius visuomenės siekius.

Ypač akcentuotinas būtinumas suvokti, jog globalizacijos ir internacionalizavimo aplinkoje spartėjant žiniomis grindžiamos visuomenės formavimuisi, socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos procesai vis didesniu mastu pasižymi vis didėjančiu neapibrėžtumu bei įvairiais pavidalais pasireiškiančiomis rizikomis: pastarosios aplinkybės supratimas leidžia pagrįsti poreikius sugebėti savalaikiai numatyti ir pagrįstai vertinti įvairaus pobūdžio pavojus ir grėsmes, kurios galėtų sukelti neigiamas ar kitaip suvokiamas nepageidaujamas globalizacijos, internacionalizavimo, žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos formavimosi, taip pat ir e-valdžios raidos pasekmes, tuo pačiu siekiant savalaikiai vykdyti reikiamą prevenciją galimų pavojų, grėsmių bei neigiamų ir nepageidaujamų raidos procesų atžvilgiu.

Beje, šiuolaikiniuose tiek moksliniuose tyrimuose, tiek ir praktiniuose darbuose, skirtuose žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimui, dažnai stokojama adekvataus

įvertinimo tų veiksnių ir aplinkybių, kuriomis yra išreiškiami įvairūs pavojų ir grėsmių poveikiai. Tai reiškia, kad atitinkamų mokslinių tyrimų bei praktinių darbų praktikoje tam tikra prasme yra ignoruojamos gana reikšmingos ir įvairiai pasireiškiančios ar galinčios pasireikšti saugumo, tame tarpe – tarptautinio bei regioninio saugumo problemos, kylančios bei galinčios kilti globalizacijos ir internacionalizavimo procesų aplinkoje bei formuojantis žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai. Akivaizdu, jog tokio pobūdžio problemos yra vertintinos kaip išskirtinai aktualios, todėl jų suvokimui, nagrinėjimui bei sprendimui yra teiktinas itin didelis dėmesys.

Išdėstytų aplinkybių suvokimas nulemia tikslingumą detaliau aptarti šiuolaikinei visuomenei būdingas saugumo problemas, ypač tarptautinio ir regioninio saugumo, atsižvelgiant į daugialypes aplinkybes, kurios pasireiškia globalizacijos, internacionalizavimo procesų, taip pat žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos formavimosi kontekste. Detalesnis tokių problemų aptarimas, jų suvokimas ir nagrinėjimas galėtų sudaryti prielaidas jas konstruktyviai spręsti, tuo pačiu – realiai modernizuoti pačią visuomenę.

Straipsnio tikslas – atskleisti šiuolaikines tarptautinio saugumo problemas bei naujas tendencijas grėsmių tarptautiniam saugumui raiškos srityje, taip pat išryškinti perspektyvias mokslinių tyrimų kryptis tarptautinio saugumo stiprinimo tematikoje. Siekiant realizuoti tyrimo tikslą buvo naudojami literatūros šaltinių sisteminės analizės, apibendrinimo, palyginimo metodai, taip pat apibendrinti autoriaus atliktų tyrimų rezultatai.

TARPTAUTINIS IR REGIONINIS SAUGUMAS ŠIUOLAIKINEI VISUOMENEI BŪDINGŲ PRIORITETŲ IR VERTYBIŲ SISTEMOJE

Šiuolaikinėmis globalizacijos, socialinės ekonominės raidos bei mokslo ir technologijų pažangos internacionalizavimo sąlygomis, taip pat kuriantis žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai, įvairiuose gyvenimo sektoriuose išryškėja nauji prioritetai bei atsiranda poreikiai įgyvendinti naujas vertybes.

Nauji prioritetai bei naujos vertybės, besiformuojančios, sklindančios ir pasireiškiančios šiuolaikinėmis sąlygomis, yra labai svarbus tolimesnės socialinės ekonominės raidos bei mokslo ir technologijų pažangos veiksnys: prioritetais bei vertybėmis yra nulemiami visuomenėje daromi esminiai sprendimai, sąlygojantys tolimesnės raidos ir pažangos gaires bei perspektyvas. Pastaroji aplinkybė parodo naujų prioritetų bei vertybių svarbą ir reikšmingumą, juo labiau, jog adekvatus šių vertybių suvokimas leidžia smarkiai padidinti socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos efektyvumą, tuo tarpu, kai šių prioritetų ir vertybių ignoravimas ar

neadekvatus vertinimas gali nulemti gebėjimų stoką savalaikiai reaguojant į naujus iššūkius ir naujas problemas.

Nauji prioritetai ir naujos vertybės paprastai pasižymi didžiule įvairove, o tai reiškia, kad socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos skatinimo bei spartinimo dėlei yra reikalinga išryškinti būtent tuos prioritetus ir tas vertybes, kurios yra ypač reikšmingos ir svarbios identifikuojant ir sprendžiant aktualias socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos problemas, tuo pačiu – sudarant prielaidas tinkamam šių problemų sprendimui.

Atsižvelgiant į raidos tendencijas, paskutiniu metu pasireiškiančias tiek globaliu mastu, tiek Europos Sąjungoje ir kitose tarptautinėse erdvėse, tiek ir atskirose šalyse bei regionuose, galima teigti, jog ypač reikšmingų ir svarbių prioritetų ir vertybių kategorijai gali būti priskirtini saugumo užtikrinimo siekiai. Tai reiškia, kad, suvokiant ir nagrinėjant bet kurios šiuolaikinės socialinės ekonominės sistemos raidos ir plėtros problemas ir perspektyvas, ypatingas dėmesys turi būti skiriamas saugumui ir saugumo užtikrinimui: šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame istoriškai yra sukauptas didžiulis ekonominio gerbūvio ir socialinio komforto siekių įgyvendinimo patyrimas, vis didesniu mastu pradedama suvokti, kad ekonominis gerbūvis ir socialinis komfortas yra prasmingi tik tiek, kiek leidžia užtikrinti tiek visos visuomenės apskritai, tiek ir kiekvieno atskiro individo saugumą.

Beje, saugumo ir saugumo užtikrinimo ar užsitikrinimo svarba yra vis dažniau suvokiama ir vertinama kaip universali nuostata, būdinga bet kurių socialinių ekonominių sistemų raidai tiek viso pasaulio mastu, tiek ir sąlyginai mažose ir smarkiai ribotose erdvėse: ši nuostata yra taikytina vertinant visos šiuolaikinės visuomenės, valstybių ar jų grupių, įvairių socialinių grupių ir sluoksnių raidą tarptautiniu, nacionaliniu, regioniniu ar kitaip identifikuojamu lokaliu mastu, taip pat įvairių verslo bei viešojo sektoriaus organizacijų raidą. Savaime suprantama, jog minėtoji nuostata galioja visais atvejais, kai kalbama apie žmogaus raidą tiek plačiąja prasme, tiek ir siaurąja prasme pažymint konkretaus individo prioritetus ir vertybes.

Pastebėtina, jog saugumo ir saugumo užtikrinimo svarbos suvokimas atspindi kokybinius pokyčius, vykstančius šiuolaikinėje visuomenėje, tame tarpe tuos pokyčius, kurie yra sietini su žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos formavimusi: žiniomis grindžiamai visuomenei būdingų idealų tarpe itin svarbūs yra tie, kurie atspindi visuomenės siekį nepertraukiamai didinti ekonominį gerbūvį ir gerinti socialinį komfortą visapusiškai saugios aplinkos sąlygomis. Galima teigti, jog, formuojantis žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai saugumo užtikrinimas įgauna šiuolaikinėms socialinėms ekonominėms sistemoms

būdingo prioriteto vaidmenį, o saugumo užtikrinimo vertybės tampa pagrindu darant strateginius ir kitus sprendimus šiuolaikinėje valdymo praktikoje.

Saugumo ir saugumo užtikrinimo reikšmingumo ir aktualumo suvokimo dėlei yra būtina apibrėžti, identifikuoti ir susisteminti pagrindines saugumo problemas, pasireiškiančias ar galinčias pasireikšti šiuolaikinėje socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos praktikoje, taip pat rasti ir panaudoti saugumo problemų sprendimo būdus. Ypač svarbu, kad saugumo problemos būtų suvokiamos ir sprendžiamos atsižvelgiant į globalizacijos bei socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos procesų internacionalizavimo sąlygojamas aplinkybes, taip pat į tas aplinkybes, kurios yra specifiskai charakteringos žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos formavimuisi.

Savo ruožtu, gebėjimas adekvačiai suvokti ir spręsti aktualias saugumo problemas reikalauja kompleksinio požiūrio, numatant saugumo, taip pat saugumo užtikrinimo ar užsitikrinimo prasmę traktuoti įvairiapusiškai. Akivaizdu, jog kompleksinio požiūrio įgyvendinimo dėlei yra reikalinga iš esmės išplėsti ir pagilinti ankstesnėje socialinės ekonominės raidos bei mokslo ir technologijų pažangos praktikoje susiklosčiusią tradicinę sampratą apie įvairių socialinių ekonominių sistemų saugumą bei saugumo užtikrinimą.

Galima teigti, jog saugumo ir saugumo užtikrinimo sampratos išplėtojimas ir pagilinimas, taip pat aktualių saugumo problemų suvokimas ir sprendimas reikalauja atitinkamų mokslinių tyrimų: tokie tyrimai gali būti vertinami kaip itin perspektyvūs plėtojant šiuolaikinius socialinius mokslus, ypač ekonomiką bei vadybą ir administravimą. Beje, saugumo problematika yra išskirtinai svarbi plėtojant mokslinius tyrimus atsižvelgiant į įvairias politinių, socialinių, ekonominių bei technologinių transformacijų aplinkybes, tame tarpe – transformacijų, pasireiškiančių įvairių pasaulio regionų mastu bei įvairiose šalyse.

Šiuolaikinės socialinių ekonominių sistemų saugumo ir saugumo užtikrinimo problemos, pasireiškiančios politinių, socialinių, ekonominių bei technologinių transformacijų sąlygomis, yra daugialypės ir labai sudėtingos: pastaroji aplinkybė leidžia pagrįsti padidinto dėmesio šioms problemoms būtinybę.

Saugumo ir saugumo užtikrinimo problemų nagrinėjimo dėlei yra tikslinga detaliau aptarti socialinių ekonominių sistemų bei jų raidos saugumo, taip pat saugumo užtikrinimo problemų ir jų sprendimo sampratą.

TARPTAUTINIO IR REGIONINIO SAUGUMO UŽTIKRINIMO PRIORITETAI

Globalizacijos, socialinės ekonominės raidos bei mokslo ir technologijų pažangos internacionalizavimo, taip pat žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos kūrimosi sąlygomis pasireiškiančios saugumo bei saugumo užtikrinimo problemos, kaip žinia, pasižymi didžiule įvairove. Tokia pat didžiule įvairove pasižymi ir šių problemų identifikavimo bei klasifikavimo galimybės. Minėtųjų problemų tarpe itin reikšmingomis yra laikytinos tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo problemos: būtent šiai grupei priskirtinos problemos gali būti vertinamos kaip labai charakteringos globalizacijos, socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos internacionalizavimo, taip pat žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimosi sąlygomis, kadangi išskirtinis šių problemų požymis yra jų tarptautiškumas. Pastebėtina taip pat ir tai, kad tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo problemos gali būti vertinamos ir kaip itin reikšmingos dar ir ta prasme, jog šioms problemoms, kaip prioritetinis, yra būdingas pokyčių spartėjimo požymis, žymiu mastu atspindintis žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos kūrimosi ypatumus.

Tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo problemos, savo ruožtu, yra labai daugialypės, sudėtingos ir pasižymi didele įvairove, taip pat didele įvairove tų požiūrių, kurių pagalba galėtų būti apibūdinama šių problemų prasmė. Bendriausiuoju atveju tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo problemomis gali būti laikomos tos saugumo užtikrinimo problemos, kurios yra aktualios tarptautinei bendruomenei ir reiškiasi tarptautiniu mastu – atskiruose pasaulio regionuose ar visame pasaulyje. Šiuolaikinės tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo problemos yra įvairiapusiškai nagrinėtos ir toliau nagrinėjamos daugelyje mokslo darbų

1 2 3 4 5 6 7
, , , , , , , .

Remiantis atliktų tyrimų rezultatų apibendrinimais galima teigti, kad prioritetinėmis gali būti laikomos dvejopai klasifikuotinos tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo problemos:

¹ Castells, M. (2005). Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra 1. Tinklaveikos visuomenės raida – Kaunas, Poligrafija ir informatika – 536 p.

² Castells, M. (2006). Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra 2. Tapatumo galia – Kaunas, Poligrafija ir informatika – 480 p.

³ Castells, M. (2007). Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra 2. Tūkstantmečio pabaiga – Kaunas, Poligrafija ir informatika – 416 p.

⁴ Muenkler, H. (2005). Imperien – Berlin, Rowohlt – 332 s.

⁵ Brakman, S., Garretsen, H., Marrewijk, C.van, Witteloostuijn, A. van (2006). Nations and Firms in the Global Economy. An Introduction to International Economic and Business – Cambridge, Cambridge University Press – 446 p.

⁶ Melnikas, B. (2002). Transformacijos – Vilnius, Vaga – 750 p.

⁷ Melnikas, B., Reichelt, B. (2004). Wirtschaft und Mentalitaet. Tendenzen der EU-Osterweiterung: eine Bruecke zwischen den Welten – Leipzig, Leifim-Verlag – 159 s

- problemos, išryškintinos atsižvelgiant į pačių problemų kilmę bei atsiradimo ir raiškos priežastis,

- problemos, išryškintinos atsižvelgiant į jų raiškos pobūdį.

Tarpe svarbiausiųjų problemų, kurias būtų galima išryškinti atsižvelgiant į jų kilmę bei atsiradimo ir raiškos priežastis, galima pažymėti šias:

- problemos, kurias sukelia globaliniu, tarptautiniu bei regioniniu mastu pasireiškiantys socialinei ekonominei raidai bei mokslo ir technologijų pažangai būdingi dideli tempai, pasižymintys raidos netolygumais bei šuoliškumu, o taip pat itin sparčiai besikeičiančios augimo ir nuosmukio fazės,

- problemos, kurias sukelia raidos, pažangos ir pokyčių įvairiose gyvenimo srityse bei veiklos sektoriuose netolygumai ir tokiais netolygumais nulemiamos disproporcijos bei asinchroniškumai (šios problemos pasireiškia disproporcijomis tarp raidos tempų ir masto skirtinguose veiklos sektoriuose, įvairiuose pasaulio regionuose, skirtingose šalyse, taip pat tuo, jog dažnėja „staigių raidos šuolių“, kuriems nėra tinkamai pasiruošiama),

- problemos, kurias sukelia skirtingos kilmės bei skirtingo pobūdžio pokyčių sutapimas laiko ir erdvės prasme (šios problemos gali būti vadinamos „rezonanso efekto“ problemomis ir pasireiškia tuo, jog tuo pačiu metu ir toje pačioje erdvėje vyksta vieni nuo kitų nepriklausantys skirtingos kilmės ir skirtingo pobūdžio pokyčiai, kurių sutapimas gali sukelti įvairaus pobūdžio destrukcijas),

- problemos, kurias sukelia sparti vertybinių orientacijų ir gyvenimo būdo modelių kaita, taip pat globalizacijos sąlygomis vis labiau išryškėjantys ir įvairiomis formomis pasireiškiantys mentaliniai skirtumai ir netgi konfliktai, būdingi įvairių pasaulio regionų ir šalių visuomenei (šių problemų tarpe itin reikšmingomis yra laikytinos tokios kaip partnerystės ir tolerancijos stoka santykiuose tarp įvairių bendruomenių bei socialinių grupių ir sluoksnių, gyvenančių skirtingomis kultūromis ir mentalitetais pasižyminčiose erdvėse, taip pat intensyvėjančios ir nepakankamai kokybiškos komunikacijos tarp tarpusavyje sąveikaujančių ir vienas kitą vis labiau įtakančių subjektų, atstovaujančių vis didesne įvairove pasižyminčias veiklos sritis globalinėse ir tarptautinėse erdvėse).

Savaime suprantama, be minėtųjų problemų gali būti nurodytos ir kitos tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo problemos, išryškintinos atsižvelgiant į kilmės bei atsiradimo ir raiškos priežasčių įvairovę. Tarpe svarbiausiųjų problemų, kurias būtų galima išryškinti, atsižvelgiant į jų raiškos pobūdį, galima pažymėti šias:

- problemos, kurias lemia socialinės ekonominės raidos netolygumų ir disproporcijų sąlygomis vis labiau išryškėjantys įvairių gamtos išteklių (ypač energetinių ir žaliavų išteklių), taip pat pramoninės produkcijos ir paslaugų realizavimo rinkų deficitai arba rinkų įsisavinimo sunkumai, pasireiškiantys tiek globaliniu mastu, tiek ir įvairiose pasaulio regionuose (šios problemos reiškiasi įvairiomis tiek sąžiningos, tiek ir nesąžiningos konkurencijos formomis, taip pat ir tuo, jog jų buvimas ir suvokimas yra suprantamas kaip nesaugi būseną: galima teigti, kad tam tikros tarptautinio ir regioninio saugumo problemos yra suvoktinos būtent kaip tarptautiniu mastu pasireiškiančios ekonominės konkurencijos problemos, ypač kaip konkurencijos mokslo ir technologijų srityse problemos, taip pat kaip tam tikrų išteklių, rinkų ar palankių sąlygų tolimesnei raidai ir pažangai deficito problemos),

- problemos, kurias sąlygoja terorizmo plėtotė, taip pat įvairialypės ekstremizmo ir radikalizmo apraiškos įvairiose šiuolaikinio gyvenimo srityse bei praktiškai visuose pasaulio regionuose (šių problemų tarpe ypač išskirtinos problemos, kurias sąlygoja terorizmui ir ekstremizmui palankių ideologijų bei kultūrų sklidimas, teroristinės veiklos infrastruktūrų plėtra, terorizmui ir ekstremizmui palankaus „šėšėlinio“ verslo bei ekonominių struktūrų plėtra, taip pat išskirtinos problemos, kurias sąlygoja įvairūs mentaliniai, socialiniai, psichologiniai ir kitokie veiksniai, galintys provokuoti įvairaus pobūdžio tarpetninius, religinius, generacijų ir kitokius konfliktus, plintančius netgi itin stambiu tarptautiniu mastu; beje, gana reikšmingos problemos taip pat glūdi tame, jog terorizmo plėtotės bei ekstremizmo ir radikalizmo apraiškos tam tikra prasme yra sietinos ir su tuo, kad kai kurios masinei kultūrai būdingos raidos trajektorijos išreiškia polinkius į teroristinei bei ekstremistinei elgsenai palankių stereotipų susidarymą bei pasklidimą),

- problemos, kurias sąlygoja militarinio potencialo kaupimas ir atnaujinimas, sparti karinės pramonės plėtra bei karybai naudotinių naujų technologijų atsiradimas ir paplitimas (šių problemų tarpe itin reikšmingomis yra laikytinos problemos, sietinos su naujų masinio naikinimo ginklų ir militarinių technologijų bei kitų priemonių kūrimu ir paplitimu, ypač nekontroliuojamu paplitimu, taip pat karinėje pramonėje besiklostančių interesų realizavimo problemos bei problemos, kurios kyla militarinio potencialo žmogiškųjų išteklių sistemose),

- ekologinių ir humanitarinių grėsmių nulemiamos problemos (šių problemų tarpe ypač akcentuotinos tos problemos, kurias gali sukelti įvairaus pobūdžio stichinės nelaimės, taip pat karinių konfliktų, įvairių ekonominės raidos ar technologijų pažangos procesų neigiamos ekologinės ar humanitarinės pasekmės),

- problemos, kurias sąlygoja valstybių bei jų grupių politinių ir ekonominių lyderių, stambių nacionalinio bei tarptautinio verslo struktūrų vadovų, taip pat įtakingų tarptautinių organizacijų

vadovų socialinės bei politinės atsakomybės bei išminties stoka, taip pat realių humanistinių orientacijų nepakankamumas (šių problemų tarpe gali būti pažymėtos daugialypės problemos, išreiškiančios įvairių šalių nacionalinio elito bei tarptautiniu mastu besireiškiančių įtakingų politinių ir ekonominių jėgų ir jų lyderių nepakankamus gebėjimus realioje praktikoje įgyvendinti bendražmogiškųjų moralumo vertybių prioritetus, realizuojant humanizmo ir demokratijos orientacijas, ir realiai siekti harmonijos bei tolerancijos daugiakultūriškumu ir mentalitetų įvairove pasižyminčiame pasaulyje; beje, itin reikšmingomis yra laikytinos tos problemos, kurias sukelia politinių ir ekonominių lyderių bei vadovaujančiųjų politinių ir ekonominių jėgų negebėjimas susilaikyti nuo neribojamo ir nekontroliuojamo atskiroms interesų grupėms būdingų egoistinių siekių įgyvendinimo, kai yra ignoruojami ar nepakankamai įvertinami esminiai visos visuomenės ir tarptautinės bendrijos interesai).

Apibendrinant pateiktą tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo problemų bei jų įvairovės charakteristiką, galima pažymėti dvi esmines aplinkybes:

- pirma, nurodytomis problemomis yra iš esmės apibrėžiama labiausiai prioritetinių ir šiuolaikinėmis sąlygomis itin aktualių saugumo užtikrinimui skirtos veiklos, raidos ir pažangos, taip pat daugialypių sprendimų, veiksmų ir priemonių sritis: nurodytųjų problemų sąranka atspindi pagrindinius tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo prioritetus, charakteringus šiuolaikinei visuomenei,

- antra, nurodytosios problemos yra laikytinos svarbiausiomis ir, nepaisant to, kad jų sąranka galėtų būti išplėsta, gali būti laikomos labiausiai reprezentatyviomis ir gana pilnai atspindinčiomis pagrindinius iššūkius tarptautiniam ir regioniniam saugumui: daugelis aktualių ir svarbių problemų, nenurodytų apibūdintoje sąrankoje, gali būti traktuojamos kaip dalis nurodytųjų problemų (pastaroji aplinkybė leidžia patvirtinti prielaidą, jog nurodytųjų problemų sąranka gali būti vertinama kaip universaliai charakterizuojanti šiuolaikinę situaciją saugumo bei saugumo užtikrinimo srityje).

Minėtųjų aplinkybių suvokimas leidžia sudaryti prielaidas kompleksiskai nagrinėti ir spręsti šiuolaikines tarptautinio ir regioninio saugumo bei jo užtikrinimo problemas, tame tarpe – atsižvelgiant į žinias grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis išryškėjančius naujus reiškinius bei jų ypatumus.

SPECIFINĖS TARPTAUTINIO IR REGIONINIO SAUGUMO APLINKYBES, PASIREIŠKIANČIOS ŽINIOMIS GRINDŽIAMOS VISUOMENĖS KŪRIMOSI SĄLYGOMIS

Moderni visuomenė yra suvoktina kaip žiniomis grindžiama visuomenė, todėl visuomenės tobulinimo galimybių ir perspektyvų nagrinėjimas, tame tarpe ir tarptautinio bei regioninio saugumo užtikrinimo prasme, reikalauja adekvačiai atsižvelgti į žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis pasireiškiančias specifines aplinkybes.

Žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas ir kūrimasis – tai reiškinys, turįs dideles pasekmes visai tolimesnei politinei, socialinei, ekonominei raidai ir pažangai. Ypač pažymėtina, kad vertinant žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi svarbą, yra būtina atsižvelgti į tokios visuomenės kūrimosi procesų poveikį tarptautiniam ir regioniniam saugumui. Žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis gali pasireikšti įvairūs specifiniai veiksniai, įtakojantys tiek tarptautinį, tiek regioninį saugumą. Ypač svarbu, kad tokių veiksnių poveikis gali būti dvejopas: vienais atvejais žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas pasireiškia kaip tarptautinį ar regioninį saugumą stiprinanti aplinkybė, kitais atvejais – kaip gana svarbi prielaida atsirasti ir pasireikšti įvairioms grėsmėms tarptautiniam ir regioniniam saugumui, o tai, tuo pačiu, sąlygoja būtinumą vertinti tarptautinio ir regioninio saugumo silpninimo veiksnius. Savo ruožtu, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis pasireiškiantys tarptautinį ir regioninį saugumą įtakojantys veiksniai gali būti labai įvairaus pobūdžio: šių veiksnių tarpe gali būti išskirti politiniai, socialiniai, ekonominiai, taip pat technologiniai, ekologiniai ir kitokie veiksniai.

Politinių tarptautinį ir regioninį saugumą įtakojančių veiksnių tarpe itin svarbiais yra laikytini tarptautinio ir regioninio saugumo stiprinimo veiksniai. Tokie veiksniai, pasireiškiantys žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis, pagrindiniai yra šie:

- žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas veikia kaip tarptautinę bendriją konsoliduojantis bei įvairaus pobūdžio regioninį bendradarbiavimą skatinantis veiksnys: tai labai svarbi saugumo užtikrinimo aplinkybė plėtojant tarptautinius santykius ir užtikrinant tarptautinę taiką ir saugumą,

- žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo iššūkiai ir vizijos gali pasireikšti kaip vidaus politinės situacijos įvairiose šalyse ir regionuose gerinimo veiksnys: žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimą daugelis žmonių ir skirtingos politinės jėgos gali vertinti kaip išeitį iš susidariusios nepalankios politinės, socialinės, ekonominės situacijos, todėl siekimas sukurti žiniomis grindžiamą visuomenę gali būti traktuojamas kaip svarbus politinės raidos prioritetą,

- žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo priemonėmis gali būti surandami būdai sėkmingai spręsti įvairias socialines, ekonomines, ekologines ir kitas problemas, kurių nesprendimas sukelia politines įtampas: žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas šia prasme yra suvoktinas kaip esminė prielaida gerinti politinę situaciją tiek atskirose šalyse ir regionuose, tiek ir tarptautiniu mastu, o tai reiškia, kad tokios visuomenės kūrimas yra suvoktinas kaip tarptautinį ir regioninį saugumą stiprinantis veiksnys.

Politiniai veiksniai, kurių poveikis gali pasireikšti kaip tarptautinį ir regioninį saugumą žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis silpninanti aplinkybė, pagrindinai išreiškia tiek atskirų šalių ar regionų mastu, tiek ir tarptautiniu mastu pasireiškiančias politines įtampas: tokias įtampas gali sukelti socialinės ir ekonominės raidos bei militarinio, ypač gynybinio potencialo augimo netolygumai, kuriuos sąlygoja žiniomis grindžiamos visuomenės kūrime pasireiškianti didžiulė raidos ir pažangos formų ir tempų įvairovė⁸. Kaip žinia, esant vis labiau didėjančiai socialinei, ekonominei bei technologinei diferenciacijai, šiuolaikinėje visuomenėje neišvengiamai bręsta papildomos politinės įtampos, tampančios naujais grėsmių šaltiniais ir neigiamai veikiančios tarptautinį ir regioninį saugumą⁹. Dėl šios priežasties žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo sąlygomis turi būti įgyvendinamos adekvačios prevencinės priemonės, skirtos sava laikais šalinti tarptautinio ir regioninio saugumo silpninimo priežastis.

Socialiniai tarptautinio ir regioninio saugumo stiprinimo veiksniai, pasireiškiantys žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis, atspindi galimybes formuoti naują struktūrą pasižyminčią visuomenei, orientuotai į naujus siekius ir idealus; šių veiksnių tarpe pagrindiniais laikytini tokie:

- žiniomis grindžiamos visuomenės raidos sąlygomis atsiranda naujos veiklos galybės, susiformuoja nauja visuomenės struktūra, yra sukuriami ir paskleidžiami nauji gyvenimo būdo modeliai, leidžiantys spręsti ir šalinti ankstesnes socialines problemas: tuo pačiu yra vykdoma socialinės įtampos prevencija ir stiprinamas tarptautinis bei regioninis saugumas,

- žiniomis grindžiamoje visuomenėje atsiranda naujos vertybės, orientuotos į kūrybos bei inovacijų prioritetus: šių vertybių įgyvendinimo siekiai skatina tarptautinį bendradarbiavimą, aktyvina kūrybingos atmosferos sukūrimą ir tuo pačiu leidžia sudaryti prielaidas tarptautinio ir regioninio saugumo stiprinimui.

Savo ruožtu, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis pasireiškia ir socialiniai tarptautinio ir regioninio saugumo silpninimo veiksniai. Šių veiksnių prigimtį nusako visuomenės

⁸ The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations (1997) – Ed. J. Badylis, S. Smith – Oxford, Oxford University Press – 526 p

⁹ Heywood, A. (1997). Politics – London, Macmillan – 431 p.

socialinės struktūros pokyčiai bei naujų ekonominės ir socialinės diferenciacijos formų atsiradimas tiek atskirų šalių ir regionų, tiek ir tarptautiniu mastu: žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis tiek regioninį, tiek ir tarptautinį saugumą gali neigiamai veikti pačios visuomenės socialinės struktūros neadekvatumas naujų gyvenimo būdo modelių ir standartų paskleidimo reikmėms, taip pat nepakankami gebėjimai įveikti nepalankią socialinę diferenciaciją ir naujų socialinių problemų grėsmes.

Ekonominiai tarptautinio ir regioninio saugumo stiprinimo veiksniai, pasireiškiantys žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis, pagrindiniai yra tokie:

- žiniomis grindžiamoje visuomenėje yra sukuriama labai efektyvi, aukštu produktyvumu pasižyminti žinių ekonomika, leidžianti turėti ir panaudoti naujo tipo ekonomines galimybes, skirtas pasiekti aukštą ekonominio gerbūvio lygį bei realiai pašalinti tas regioninių ir tarptautinių konfliktų priežastis, kurias sukeldavo ar galėtų sukelti ekonominiai veiksniai: žinių ekonomikos sukūrimas tuo pačiu pasireiškia kaip svarbi prielaida sustiprinti regioninį ir tarptautinį saugumą,

- žiniomis grindžiamos visuomenės sukūrimo sąlygomis gali būti sėkmingai sprendžiamos ekonominės problemos, kėlusios pavojus tarptautiniam ir regioniniam saugumui, taip pat gali būti sėkmingai plėtojamas tarptautinis ir regioninis bendradarbiavimas: žiniomis grindžiamoje visuomenėje sukurtinas ekonominis potencialas gali pasireikšti kaip prielaida plėtoti tarptautinį ir regioninį bendradarbiavimą, tuo pačiu stiprinant tarptautinį saugumą ir stabilumą,

- žinių ekonomika sudaro prielaidas turėti žymiai efektyvesnę gynybinę potencialą, o tai gali pasireikšti kaip svarbi sąlyga užtikrinti agresijos prevenciją.

Kuriantis žiniomis grindžiamai visuomenei pasireiškia ir tarptautinį bei regioninį saugumą neigiamai įtakojantys ekonominiai veiksniai. Šių veiksnių tarpe ypač išskirtini tokie:

- žinių ekonomikos plėtojimo sąlygomis atsiranda prielaidos naujomis formomis reikštis ir intensyvėti tarptautinei konkurencijai, atskirais atvejais galinčiai provokuoti naujus konfliktus: tokie konfliktai gali kilti dėl įvairių ekonominės kilmės priežasčių, kurias gali nulemti siekiai išskirtinai palankiomis sąlygomis turėti ar įgyti įvairius deficitinius bei brangius ir smarkiai brangstančius išteklius, įgyti ir įsisavinti palankiomis sąlygomis pasižyminčias įvairių produktų realizavimo bei išteklių įsigijimo rinkas, turėti išskirtinę padėtį disponuojant ypatingai efektyviomis technologijomis bei ištekliais, ypač, jei tokia išskirtinė padėtis gali nulemti ekonominio, technologinio ar militarinio pobūdžio pranašumus,

- žinių ekonomikos plėtojimas skirtinguose sektoriuose, įvairiose šalyse ir regionuose gali pasižymėti įvairaus pobūdžio netolygumais, o tai gali provokuoti naujas ekonominės raidos

disproporcijas: tokios disproporcijos gali transformuotis į įvairaus pobūdžio konfliktus, neišvengiamai keliančius grėsmes tarptautiniam ir regioniniam saugumui.

Vertinant ekonominių veiksnių poveikį tarptautiniam ir regioniniam saugumui žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis, pažymėtinos dvi specifinės šių veiksnių apraiškos, kai ekonominiai veiksniai reiškiasi kaip energetinio saugumo veiksniai ir kaip technologinio saugumo veiksniai.

Energetinio saugumo veiksnių prasmę nusako aplinkybės, išreiškiančios apsirūpinimo energetiniais ištekliais galimybes bei šių galimybių kaitą. Žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis energetinio saugumo veiksnių poveikis tarptautiniam ir regioniniam saugumui, kaip ir kitais įvairių veiksnių poveikių atvejais, gali būti tiek teigiamas, tiek ir neigiamas: vienais atvejais žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi bei žinių ekonomikos plėtojimo sąlygomis atsiranda naujos galimybės užtikrinti energetinį saugumą, kitais atvejais – atsiranda naujos prielaidos eskalacijai konfliktų, kylančių dėl energetinių problemų^{10, 11}. Šia prasme energetinio saugumo veiksnių poveikio tarptautiniam ir regioniniam saugumui įvertinimas įgauna prioritetinę svarbą.

Technologinio saugumo veiksnių prasmę nusako aplinkybės, išreiškiančios įvairiose socialinio ir ekonominio gyvenimo srityse pasireiškiančių technologinių problemų išsprendimo galimybes, naujų technologijų sukūrimą, paskleidimą ir įgyvendinimą, taip pat technologijų pažangos kaitą. Galima teigti, kad technologinio saugumo veiksniai atspindi saugumo užtikrinimo galimybes, kurias sąlygoja gebėjimai spręsti technologines problemas bei užtikrinti kryptingą technologijų pažangą. Žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis technologinio saugumo veiksnių poveikis tarptautiniam ir regioniniam saugumui yra itin reikšmingas ir, kaip ir jau aprašytais atvejais, gali būti ir teigiamas, ir neigiamas: žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi bei žinių ekonomikos plėtojimo sąlygomis, kai yra kuriamos ir įgyvendinamos naujos technologijos, atsiranda tiek naujos galimybės saugumui stiprinti, tiek ir naujos prielaidos atsirasti naujiems konfliktams bei naujoms grėsmėms, ir šia prasme – naujos saugumo silpninimo prielaidos.

Technologinio saugumo veiksniai plačiąją prasme gali būti apibrėžiami kaip technologiniai tarptautinio ir regioninio saugumo stiprinimo bei kaip technologiniai tarptautinio ir regioninio saugumo silpninimo veiksniai.

Technologiniai tarptautinio ir regioninio saugumo stiprinimo veiksniai žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis gali pasireikšti ir paprastai pasireiškia dvejopai:

¹⁰ Johnson, D., Turner, C. (2006). *European Business* – London, N.Y., Routledge – 456 p.

¹¹ Parker, B. (2005). *Introduction to Globalization and Business* – London, Sage Publications – 536 p.

- sukuriamos ir paskleidžiamos naujos technologijos bei atsiranda naujos technologinės galimybės efektyviai apsiginti nuo įvairių grėsmių, vykdyti sėkmingą prevenciją įvairių grėsmių atžvilgiu, taip pat šias grėsmes šalinti,

- technologijų pažangos pagrindu įvairiose socialinės ekonominės raidos, taip pat gynybos srityse sudaromas įvairiomis formomis pasireiškiantis pranašumas, veikiantis kaip specifinis saugumo garantas.

Technologiniai tarptautinio ir regioninio saugumo silpninimo veiksniai žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis gali pasireikšti tuo, kad:

- sukuriamos ir paskleidžiamos alternatyvios technologijos, kurių panaudojimas gali privesti prie to, kad anksčiau sukurtų ir paskleistų technologijų panaudojimas jau nebeužtikrins reikiamo saugumo ir nesudarys prielaidų tinkamai apsiginti nuo įvairių grėsmių: galima teigti, kad alternatyvių technologijų sukūrimas ir paskleidimas gali veikti kaip tarptautinį ir regioninį saugumą silpninantis veiksnys, kadangi alternatyvių technologijų sukūrimo ir paskleidimo pasėkoje ankstesni saugumo garantai gali prarasti savo prasmę,

- technologijų pažangai paprastai yra būdingas ryškus netolygumas, todėl sparčios technologijų pažangos sąlygomis gali būti pažeistos ankstesnėje praktikoje jau susiklosčiusios bei didesnę ar mažesnę saugumą užtikrinusios struktūros: netolygumai technologijų pažangos srityje, galintys ženkliai padidėti žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi bei žinių ekonomikos plėtojimo sąlygomis, gali pasireikšti kaip naujo tipo konfliktus provokuojantis ir tarptautinį bei regioninį saugumą silpninantis veiksnys.

Ypač pažymėtina, kad technologijų pažanga bei ekonominė raida pasižymi didelėmis ekologinių pasekmių galimybėmis. Atsižvelgiant į tai, kad žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi bei žinių ekonomikos plėtojimo sąlygomis technologijų pažangos bei ekonominės raidos tempai gali būti itin dideli, ekologinėms pasekmėms yra būtina skirti ypač didelį dėmesį. Dėl šios priežasties ekologiniai tarptautinio ir regioninio saugumo veiksniai yra vertintini kaip išskirtinai svarbūs.

Ekologinio pobūdžio aplinkybės gali būti vertinamos kaip tarptautinį ir regioninį saugumą tiek stiprinantys, tiek ir silpninantys veiksniai. Žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis tarptautinį ir regioninį saugumą stiprinančiais ekologiniais veiksniais yra laikytini tie, kurie išreiškia naujas galimybes spręsti ekologines problemas, efektyviai vykdyti neigiamų ekologinių pasekmių prevenciją bei šalinti neigiamas ekologines pasekmes. Žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis tarptautinį ir regioninį saugumą silpninančiais ekologiniais veiksniais yra laikytini tie, kurie išreiškia galimybes pasireikšti naujoms grėsmėms, kurias galėtų

sukelti ekologiniu požiūriu nesubalansuotas ekonomikos augimas bei neigiamomis ekologinėmis pasekmėmis pasižyminti technologijų pažanga.

Išdėstytos aplinkybės leidžia, kad ir bendrais bruožais, apibūdinti tarptautinį ir regioninį saugumą įtakojančių politinės, socialinės, ekonominės kilmės bei kitų veiksnių specifiką, pasireiškiančią žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos kūrimosi sąlygomis. Esminis šios specifikos bruožas yra tas, kad žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi procesu poveikis tarptautiniam ir regioniniam saugumui yra suvoktinas kaip nevienareikšmiškas ir prieštaringas: iš vienos pusės, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo procesai reiškiasi kaip tarptautinį saugumą stiprinantis veiksnys, iš kitos pusės – žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis atsiranda ir pasireiškia naujos aplinkybės, kurios yra vertintinos kaip tarptautinį ir regioninį saugumą silpninantis veiksnys.

Nevienareikšmiškas ir prieštaringas žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi procesu poveikis tarptautiniam ir regioniniam saugumui ypač išryškėja tais atvejais, kai yra nagrinėjamos militarinės tarptautinio ir regioninio saugumo problemos: šių problemų suvokimo dėlei yra būtina kompleksiskai vertinti žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos kūrimosi militarines aplinkybes bei visapusiškai atsižvelgti į šių aplinkybių poveikius tiek stiprinant, tiek ir silpninant tarptautinį ir regioninį saugumą.

Išdėstyti teiginiai yra taikytini ir tais atvejais, kai yra nagrinėjamos šiuolaikinės teisėsaugos ir teisėtvarkos problemos, taip pat švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos bei socialinės saugos problemos: visų šių problemų nagrinėjimo atvejais gali būti išryškinti tiek teigiami žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi poveikiai tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimo prasme, tiek ir atitinkami neigiami poveikiai. Žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi sąlygomis įvairiose teisėsaugos ir teisėtvarkos, švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos bei socialinės saugos srityse atsiranda naujos prielaidos pasireikšti įvairiems naujo tipo raidos procesams, kurie yra vertintini, viena vertus, kaip tarptautinį ir regioninį saugumą stiprinantys veiksniai, kita vertus – kaip nulemiantys tarptautinio ir regioninio saugumo silpninimą.

Išdėstyti teiginiai galioja ir tais atvejais, kai yra vertinamos tos pasekmės tarptautiniam, regioniniam bei nacionaliniam saugumui, kurios kyla arba ateityje galėtų kilti atsižvelgiant į aktyvų e-valdžios ideologijų bei technologijų plėtojimą.

Akivaizdu, jog e-valdžios ideologijų bei technologijų plėtojimas sudaro prielaidas iš esmės tobulinti visą šiuolaikinę valdymo ir administravimo sistemą, ypač viešojo administravimo sistemą, tuo pačiu realiai įgyvendinti pažangias demokratiškumo, viešumo, valdymo ir administravimo

efektyvinimo nuostatas: pastaroji aplinkybė išreiškia teigiamas e-valdžios plėtojimo pasekmes modernizuojant visuomenę ir stiprinant saugumą.

Akivaizdu ir tai, jog e-valdžios plėtojimas yra sietinas ir su būtinumu suvokti naujas grėsmes, galinčias pasireikšti įvairiomis pavojų visuomenės saugumui formomis. Beje, tokios grėsmės gali būti labai įvairialypės ir jomis gali būti apimamos įvairios e-valdžios ideologijų bei technologijų plėtrai charakteringos sritys, ypač – įvairios duomenų ir informacijos apsaugos sritys. Naujo tipo pavojų ir grėsmių esmės nesuvokimas arba ignoravimas gali turėti itin neigiamų e-valdžios plėtojimo pasekmių tiek nacionaliniam, tiek ir tarptautiniam bei regioniniam saugumui. Šia prasme pažymėtinas būtinumas atsakingai plėtoti gilius mokslinius tyrimus, skirtus prevencijai tų pavojų visuomenės saugumui, kurie galėtų kilti, jei tolimesniuose e-valdžios kūrimo darbuose nebūtų tinkamai atsižvelgiama į daugelį specifinių aplinkybių, atspindinčių saugumo tematiką.

Apskritai, iš išdėstytų teiginių yra matyti, kad tolimesnis žiniomis grindžiamas visuomenės plėtojimas, tame tarpe - tokiomis kryptimis kaip žinių ekonomikos kūrimas bei e-valdžios ideologijų skleidimas ir modernių e-valdžios technologijų įgyvendinimas, reikalauja itin gilaus ir atsakingo požiūrio į nepaprastai sudėtingas ir prieštaringas bei daugialypiai vertintinas saugumo ir saugumo užtikrinimo aplinkybes. Pastarasis teiginys yra vertintinas kaip itin aktualus atsižvelgiant į šiuolaikinius globalizacijos bei Europos Sąjungos raidos ir plėtros ypatumus.

IŠVADOS

Suvokimas, jog globalizacijos aplinkoje kyla kokybiškai naujos saugumo problemos, tame tarpe – tarptautinio ir regioninio saugumo problemos, betarpiškai sietinos su žiniomis grindžiamos visuomenės formavimusi, nulemia būtinumą tiek plėtoti naujos tematikos mokslinius tyrimus, tiek ir naujomis kryptimis atlikti daug praktinių darbų įvairiose vadybos ar administravimo, tame tarpe – viešojo administravimo srityse.

Mokslinių tyrimų srityje pažymėtini tokie prioritetai:

- šiuolaikinių visuomenės saugumo, tame tarpe – tarptautinio, regioninio ir nacionalinio saugumo problemų identifikavimas, jų reikšmingumo bei poreikių jas spręsti, taip pat sprendimo galimybių ir prioritetų įvertinimas,

- globalizacijai, socialinės ekonominės raidos ir mokslo bei technologijų pažangos internacionalizavimui, taip pat žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos formavimuisi būdingų dėsningumų ir aplinkybių įvertinimas, tame tarpe – visuomenės saugumo kriterijų požiūriu,

- vieningos ekonominės, mokslo, studijų ir technologijų, taip pat saugumo erdvės kūrimo Europos Sąjungoje dėsningumų ir trajektorijų įvertinimas, tame tarpe sudarant ir įvertinant

prognozes, skirtas apibrėžti tokios erdvės suformavimo pasekmes atskiroms šalims (jų tarpe – Lietuvai), ypač atsižvelgiant į žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo iššūkius.

Praktinių darbų srityje pažymėtini tokie prioritetai:

- sukūrimas, paskleidimas ir praktinis taikymas metodikų, kurios būtų skirtos visuomenės saugumo kriterijų požiūriu atlikti įvairiose viešosios politikos ir administravimo grandyse daromų ir įgyvendinamų politinių ir valdymo sprendimų kompleksines ekspertizes, ypač tų politinių ir valdymo sprendimų, kurie yra skirti socialinei ekonominei raidai, mokslo ir technologijų pažangai bei žiniomis grindžiamai visuomenei kurti, tame tarpe – e-valdžiai plėtoti tiek nacionaliniu, tiek ir tarptautiniu mastu: tokių ekspertizės metodikų panaudojimas turėtų sudaryti prielaidas, kad atitinkami visuomenės raidai ir pažangai skirti politiniai ir valdymo sprendimai būtų labiau pagrįsti visuomenės saugumo užtikrinimo siekių prasme,

- sudarymas teisinių, organizacinių, taip pat informacinių prielaidų, kad įvairiose viešosios politikos ir administravimo grandyse rengiami ir daromi politiniai ir valdymo sprendimai, ypač strateginiai sprendimai, skirti visuomenės raidai ir pažangai atsižvelgiant į globalizacijos, internacionalizavimo bei žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi aplinkybes, būtų besąlygiškai vertinami pagal atitinkamus visuomenės saugumo kriterijus; sudarymas analogiškų prielaidų, kad politiniai ir valdymo sprendimai, ypač strateginiai sprendimai, skirti visuomenės saugumui tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu mastu, būtų kompleksiškai įvertinami atsižvelgiant į daugybę specifinių aplinkybių, atspindinčių žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimosi ypatumus,

- e-valdžios plėtojimui skirtų priemonių sistemoje turi būti numatomos specialios priemonės, skirtos vykdyti prevenciją atžvilgiu tų pavojų, kurie galėtų kilti visuomenės saugumui tiek nacionaliniu, tiek ir tarptautiniu mastu.

Visuomenės saugumo problematika yra vertintina kaip išskirtinai svarbi kuriantis žiniomis grindžiamai visuomenei bei plėtojant e-valdžią, todėl tolimesni moksliniai tyrimai ir praktiniai darbai šioje srityje yra laikytini prioritetiniais.

LITERATŪRA

1. Brakman, S., Garretsen, H., Marrewijk, C.van, Witteloostuijn, A. van (2006). Nations and Firms in the Global Economy. An Introduction to International Economic and Business – Cambridge, Cambridge University Press – 446 p.
2. Castells, M. (2005). Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra 1. Tinklaveikos visuomenės raida – Kaunas, Poligrafija ir informatika – 536 p.
3. Castells, M. (2006). Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra 2. Tapatumo galia – Kaunas, Poligrafija ir informatika – 480 p.

4. Castells, M. (2007). Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra 2. Tūkstantmečio pabaiga – Kaunas, Poligrafija ir informatika – 416 p.
5. The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations (1997) – Ed. J. Badylis, S. Smith – Oxford, Oxford University Press – 526 p.
6. Heywood, A. (1997). Politics – London, Macmillan – 431 p.
7. Johnson, D., Turner, C. (2006). European Business – London, N.Y., Routledge – 456 p.
8. Melnikas, B. (2002). Transformacijos – Vilnius, Vaga – 750 p.
9. Melnikas, B., Reichelt, B. (2004). Wirtschaft und Mentalitaet. Tendenzen der EU-Osterweiterung: eine Bruecke zwischen den Welten – Leipzig, Leifim-Verlag – 159 s.
10. Muenkler, H. (2005). Imperien – Berlin, Rowohlt – 332 s.
11. Parker, B. (2005). Introduction to Globalization and Business – London, Sage Publications – 536 p.

INTERNATIONAL AND REGIONAL SECURITY : GLOBALIZATION, KNOWLEDGE BASED SOCIETY CREATION AND THE NEW CHALLENGES

Borissas Melnikas*

Vilnius Gediminas Technical University

Summary

Problems of international and regional security in the context of globalization and internationalization processes, as well as processes of knowledge based society creation are analyzed. Social, economic and political development, science and technology progress can be characterized by some distinguishing factors that are determined by increasingly intensive processes of globalization, internationalization and formation of a qualitatively new type of society - knowledge-based society. What characterizes the newly emerging knowledge-based society is that conditions of technological progress give rise to qualitatively new knowledge economy and a new type of management and administration culture, that spreads into all spheres of public sector, into the contemporary business sector and all other spheres of life of the modern society. Significance, importance and role of globalization, internationalization, knowledge-based society and knowledge economy formation processes determine a necessity to investigate profoundly these processes, to observe, follow and forecast their trajectories, to single-mindedly influence, manage them creating preconditions to real implementation of courageous and ambitious society goals. During the process of rapid formation of knowledge-based society in the environment of globalization and internationalization, social and economic development, processes of science and technology progress are determined by continually growing indeterminacy and various forms of risk: awareness of the mentioned factor allows to find a need to manage timely predict and reasonably estimate various dangers and threats that could, cause negative or differently comprehensible undesirable results of globalization, internationalization, knowledge-based society, knowledge economy formation. In both scientific researches and practical tasks intended for knowledge-based society and knowledge economy formation there is often lack of adequate evaluation of those factors and consequences that are used to express various effects of dangers and threats. In appropriate scientific researches and activities to some extent it is ignored quite significant and differently manifested national, international and regional security problems, resultant in globalization and internationalization processes' ambience and formative knowledge-based society and knowledge economy. Obviously, such problems are treated as relevant, therefore huge attention is paid for their understanding, analysis and solution. Noteworthy priorities in the sphere of scientific research: identification of society's security problems, therein – international, regional and national security problems; assessment of regularities and factors characteristic for processes of globalization, social economic development, science and technology progress internationalization, knowledge-based society and knowledge economy creation, therein -from the point of view of security; assessment of regularities and trajectories for creation of security framework in the European Union. Noteworthy priorities in the sphere of practical tasks: creation of legal, economic, organizational and informational preconditions in various levels of public policy and administration that initiated political and administrative decisions, especially strategic decisions, intended for the development

and progress of society regarding factors of globalization, internationalization and knowledge-based society creation would be unconditionally evaluated regarding appropriate criteria of society's security; formation of analogous preconditions that political and ruling decisions, especially strategic decisions, regarding society's security on international as well as national levels would be evaluated as a complex regarding many specific factors reflecting various aspects of knowledge-based society creation; in the system of remedies for the social, economic and technological development should be foreseen special remedies for prevention of dangers that could occur for the security of society on international or national levels.

The problem of society's security is considered of a high importance for creation of knowledge-based society and knowledge economy , therefore further scientific research and practical tasks in this sphere are in preference to others.

Keywords: international and regional security, globalization, knowledge based society.

Boriss Melnikas*, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Verslo vadybos fakulteto Tarptautinės ekonomikos ir vadybos katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: tarptautinė ekonomika ir vadyba , viešoji vadyba, verslo vadyba, inovacijos ir marketingas, globalizacija, socialinės ekonominės transformacijos.

Boriss Melnikas* , Vilnius Gediminas technical university. Faculty of Business Management, Department of International Economics and Management, professor. Research areas - International Economics and Management, Public Management, Business Management , Innovations and Marketing, Globalization, Social and Economic Transformations.